

Леся Гладкоскок
(Чернівці)

СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ЯДЕРНИХ ПРИКМЕТНИКІВ У ПІДГРУПІ “ТЕМНИЙ”

Анотація. Досліджено семантичну структуру ядерних прикметників зі значенням “темний”. Установлено обсяг семантичного простору. Описано співвідношення прямих і переносних значень досліджуваного класу слів.

Ключові слова: *семантична структура, семантичний простір, метафоричне значення, прямі та переносні семеми.*

Аннотация. Исследована семантическая структура ядерных прилагательных со значением „темный”. Установлен объем семантического пространства. Описаны соотношения прямых и переносных значений исследуемого класса слов.

Ключевые слова: *семантическая структура, семантическое пространство, метафорическое значение, прямые и переносные семемы.*

Summary. The present article is concerned with the study of the semantic structure of nuclear adjectives meaning “dark”. The extent of the semantic space is determined. The correlation of direct and metaphorical meanings of the investigated word class is described.

Key words: *semantic structure, semantic space, metaphorical meaning, direct and figurative sememes.*

Процес дослідження парадигматичних відношень між прикметниками підгрупи “темний” передбачає встановлення спільних семантичних ознак між її елементами [2]. Детальний опис семантики основних елементів аналізованої підгрупи уможливить актуальне виявлення семантичних ділянок, спільних для складників лексичної мікросистеми з високими показниками коефіцієнта кореляції.

Метою статті є аналіз семантичної структури прикметників у підгрупі “темний”. Вважаємо, що основними складниками підгрупи “темний” виступають прикметники, які належать до ядра: *dark, black, gloomy, dim, murky.*

Об’єкт дослідження становлять 5 прикметників зі значенням “темний”, що входять до ядра досліджуваної лексичної мікросистеми, згідно з попередньо проведеною інвентаризацією [1].

Матеріалом дослідження є 2594 фрагменти (словосполучень і речень), що містять зазначені вище прикметники в сполученні з іменниками, дібрані методом суцільної вибірки з текстів художньої прози англійською мовою загальним обсягом приблизно 2,5 млн. слів.

На основі двомовного англо-українського словника [3] укладаємо таблиці, в яких указані всі значення прикметників, що входять до складу підгрупи “темний” (див. табл. 1). Опишемо семантичне навантаження кожного з основних елементів лексичної мікросистеми “темний” і наведемо приклади їхнього вживання.

Прикметник *dark*. На відміну від домінанти *light*, у семантичній структурі слова *dark* – домінанти підгрупи “темний” спостерігаємо набагато більше значень, у тому числі переносних. Окрім прямих значень “темний” і “смуглявий” цей прикметник має такі значення, як “порочний, нечистий, сумнівний”, “безрадісний, похмурий, сумний” тощо.

Перше основне значення прикметника *dark* “темний, чорний” фіксуємо в сполученні з підкласами іменників 1 [зовнішність людини, частини тіла], 2 [власні назви], 3 [одяг, предмети одягу], 7 [конкретні поняття, неживі предмети], 13 [їжа, страви, напої], 16 [приміщення], 17 [вогонь, повітря, вода, земля], 19 [кольори], 20 [людина (дружні, родинні стосунки, національність, раса тощо)]. Наприклад:

She had fine eyes, dark eyes [15, с. 33];

Jesus was pretty dark too, not black but sunburnt [8, с. 354];

His clothes are right for the job, dark trousers, dark sweater, but his movements are awkward and angular [4, с. 41];

I had no dark glasses [7, с. 38];

With crushed ice, rum and melted dark chocolate [19, с. 38];

The entrance hall is dark and pointless... [20, с. 24];

As we rose above County Hall the fires lit the night air and seemed to burn on the dark water of the Thames [6, с. 62];

The book had a stiff dark blue cover with the title picked out in gold, rather like a Bible [12, с. 73 – 74];

I interviewed Azzopardi, a dark young man with bland black eyes and deep sideburns [8, с. 396];

Значення “смуглявий” прикметник *dark* реалізовує насамперед з підкласом 1 [зовнішність людини, частини тіла]:

She was rather handsome, with dark skin, a proud look and a long straight nose... [19, с. 145].

Другорядне значення прикметника *dark* “нечистий, сумнівний” спостерігаємо в сполученні з підкласом 8 [абстрактні поняття]:

Therefore becoming Owen's lover as I did was a particularly dark and hazardous enterprise for me... [7, с. 12].

У переносному значенні “безрадісний, похмурий, сумний” прикметник *dark* вживається з підкласами 8 [абстрактні поняття], 12 [час, пори року, частини доби] та 18 [голос, звуки, сміх, кроки]:

The dark silence and emptiness welled back once the ritual words were said [15, с. 165].

But then it was different, in the long dark days of that winter [7, с. 9];

What language, ' he said in a low, dark voice, 'is this written in? [4, с. 86]. У значенні “неясний, незрозумілий” прикметник *dark* виступає в сполученні з підкласом 8 [абстракції життя]:

The strange dark labyrinths of life; the mystery of meetings [15, с. 148].

Метафоричне значення прикметника *dark* “безнадійний, тяжкий” реалізується з підкласом 12 [час, пори року, частини доби]:

That was Pilgrim's darkest hour and he survived it [13, с. 118].

Значення *dark* “таємничий, таємний, секретний, невідомий” фіксуємо в сполученні з підкласами 8 [абстрактні поняття] та 20 [людина (дружні, родинні стосунки, національність, раса тощо)]:

...he would merely stiffen himself in the continued fight against the dark powers [8, с. 175].

I imagined him even finding a dark satisfaction in his own mounting rage [20, с. 253].

Then I saw, ..., a dark figure standing inside the house, at the window, looking out [20, с. 99].

Прикметник *dark* у значенні “неосвічений, некультурний, відсталий” виступає в сполученні з підкласом 2 [власні назви]:

Aunt Estelle was rather dark too [20, с. 70].

Як бачимо з наведених прикладів, прямі значення прикметника *dark* і його переносні значення з яскраво вираженим оцінним компонентом відіграють однаково важливу роль у семантичній структурі домінанти підгрупи “темний”.

Прикметник *black*. Прикметник *black*, як і *dark*, також вирізняється розгалуженою семантичною структурою, де поряд з ос-

новними значеннями “чорний”, “темний”, “темношкірий” зауважуємо цілу низку другорядних переносних значень.

Своє перше значення, зафіксоване словниками, тобто “чорний”, прикметник *black* реалізовує в сполученні з такими підкласами іменників: 1 [зовнішність людини, частини тіла], 3 [одяг, предмети одягу], 7 [конкретні поняття, неживі предмети], 9 [фауна], 10 [флора], 13 [їжа, страви, напої], 17 [вогонь, повітря, вода, земля], 19 [кольори]. Одразу помітно, що іменники, в описі яких прикметник *black* виступає в своєму прямому значенні, позначають конкретні поняття. Наприклад:

His own sharp black eyes missed nothing [8, с. 61];

He had removed his jacket and also his black tie [8, с. 151];

It was a small black Ford, but the Kelmans didn't use it much, because of the petrol [12, с. 109];

One of 'em was on a big black horse [5, с. 100];

I ordered red caviar and black bread and butter and two hundred grams of vodka [11, с. 47];

He possessed an infinite number of verst of black earth, pine forest and barren tundra beneath which bubbled oil [10, с. 103];

Almost no one could paint the colour black as he could [9, с. 35];

У значенні “темний” прикметник *black* виступає в сполученні з підкласами 11 [природа, її явища, погода], 16 [приміщення], 17 [вогонь, повітря, вода, земля]. Наприклад:

Scattering the cherries I had gathered in a soft, black hail over the garden,.. [10, с. 19];

The black sky wept bitterly over London [8, с. 70];

It had never occurred to us to venture together into the black canal,.. [20, с. 219 – 220].

Значення *black* “темношкірий” реалізовується в сполученні з підкласами 6 [соціальний статус людини, фах] і 20 [людина (друзі, родинні стосунки, національність, раса тощо)]:

A black waiter went by carrying two rum punches towards a young couple sitting by the pool [17, с. 114];

I like to listen to about two black men called Amos and Andy [8, с. 205].

У значенні “брудний” прикметник *black* зафіксовано з підкласом 11 [природа, її явища, погода]:

Frostbite, I thought, then the gun butt came down more accurately and everything split into two like a badly adjusted range-finder, and I slid into the black snow [11, с. 53].

У переносному значенні “похмурий, сумний, безнадійний” прикметник *black* вживається з підкласами 4 [почуття, емоції, психічний стан, характер], 8 [абстрактні поняття], 12 [час, пори року, частини доби], 14 [манера висловлювання]. Наприклад:

Should we allow black despair to hide from us the fairer light in which your blessed Moggy now forever dwells? [4, с. 58];

At that very same moment, Sarah's bedroom lies in the black silence shrouding Marlborough House [15, с. 72];

...it was a black day for me when I took it into my head to turn that giddy creature's mind to the future [10, с. 36].

Ще одне переносне значення “страшений” фіксуємо в сполученні з підкласами 8 [абстрактні поняття] та 11 [природа, її явища, погода]:

Spreading the black death? [14, с. 107];

The door opened to a black wind [8, с. 83].

Окрім того, у вибірці знаходимо приклад, де прикметник *black* вжито в значенні “таємничий, таємний, секретний”:

Isn't it just like any other black market that disappears when the supplies are stepped up, like the penicillin traffic after the war? [14, с. 25].

Прикметник *dim*. Порівняно з двома попередніми прикметниками підгрупи “темний” *dark* і *black*, елемент *dim* характеризується значно меншою кількістю як прямих, так і переносних значень, а отже, й менш розгалуженою семантичною структурою.

Значення “тьмянний, неясний, погано освітлений” прикметник *dim* демонструє в сполученні з підкласами іменників 7 [конкретні поняття, неживі предмети], 15 [освітлення], 16 [приміщення]. Наприклад:

Just behind Father Frobisher and seeming ... was a dim reproduction of Michelangelo's Last Judgment... [8, с. 28 – 29];

The emptiness, dim light, silence, and the smell – created a faintly ecclesiastical atmosphere; ... [21, с. 133];

After the brightness of the day the room was dim... [18, с. 122].

Значення “невиразний, туманний” прикметник *dim* реалізує в сполученні з підкласами 8 [абстрактні поняття] та 20 [людина (дружні, родинні стосунки, національність, раса тощо)]:

Bond, dredging this piece of expertise out of dim recollections of something he had read, was rather proud of having been able to return Goldfinger's powerful serve [14, с. 55];

In the lobby dim figures pass or stand in clusters [16, с. 2].

Із підкласом 19 [кольори] прикметник *dim* має значення “матовий”, наприклад:

There was a single dim red light guttering deep within it [4, с. 1].

У значенні “слабкий” прикметник *dim* вживається в сполученні з підкласами 11 [природа, її явища, погода] та 18 [голос, звуки, сміх, кроки]. Наприклад:

But as he began to swim, the frame changed, ..., the water darkened..., and a dim fog thickened and smoked upwards from the surface of the water [12, с. 321];

There was something intensely tender and yet sexual in the way she lay; it awakened a dim echo of Charles of a moment from his time in Paris [15, с. 32 – 33].

Значення *dim* “безбарвний, сірий, нудний” фіксуємо в сполученні з підкласом 8 [абстракції життя]:

He had expected the group to be waiting for him, standing or sitting together in the dim rustic emptiness [18, с. 28].

Прикметник *gloomy*. За частотою вживання прикметник *gloomy* вважаємо середньочастотним елементом у підгрупі “темний”, куди відносимо прикметники з частотою 75–30 слововживань. Загальна кількість значень *gloomy* невелика (див. дод. Ж.2), проте аналіз вибірки показує, що у своїх переносних значеннях цей прикметник вживається частіше, ніж у прямому.

Своє перше значення “похмурий, темний” прикметник *gloomy* реалізує в сполученні з підкласами іменників 3 [одяг, предмети одягу], 16 [приміщення], 19 [кольори]. Наприклад:

He tipped his gloomy topper and accepted gratitude as if it were his due [10, с. 76];

The gloomy hall was also the main living-room [14, с. 48];

An exceedingly gloomy grey in colour, a petrified mud in texture, it is a good deal more forbidding than it is picturesque [15, с. 21].

Значення “понурий, сумний, хмурий” актуалізовано в сполученні з підкласами 1 [зовнішність людини, частини тіла], 4 [почуття, емоції, психічний стан, характер], 6 [соціальний статус

людини, фах], 13 [їжа, страви, напої], 20 [людина (дружні, родинні стосунки, національність, раса тощо)]. Наприклад:

Mr. Solo had a dark heavy face, gloomy with the knowledge of much guilt and many sins [14, с. 85];

His horse, Sovereign, seemed in a sort of a gloomy mood... [5, с. 89];

I had visited the sick – now I must try my influence in adjusting matters between Colley and our gloomy captain [16, с. 47];

We'd had a pretty gloomy lunch, because we sort of knew we were breaking up the old home [17, с. 84];

Moffet, a tall, gloomy man, on account of his general demeanour,..., had in some degree contributed to Stringham's dislike for university life [21, с. 123].

У значенні “смутий, гнітючий” прикметник *gloomy* вживається з підкласом 5 [органи чуття, ступінь розуміння й сприйняття]:

It was to banish such gloomy forebodings, still with her in the afternoon, that Ernestina fetched her diary... and once more turned to the page with the sprig of jasmine [15, с. 36].

Прикметник *murky*. Незважаючи на те, що прикметник *murky* належить до ядерних елементів підгрупи “темний”, частота його вживання в аналізованих текстах досить низька (16 слововживань).

У своєму основному значенні, тобто “темний, похмурий”, прикметник *murky* фіксуємо в сполученні з підкласами 1 [зовнішність людини, частини тіла], 8 [абстрактні поняття], 17 [вогнь, повітря, вода, земля], 19 [кольори]. Наприклад:

James's murky eyes widened and then became for an instant vacant... [20, с. 166];

He had feared that the water at the edge might be too shallow, that the roof would be visible even under the cover of reeds, but peering down into the murky darkness he could see nothing but swirling mud [18, с. 115];

He compensated for whatever deficiencies might lie in that murky area by making it clear that he had a personal fortune...[13, с. 135];

A jogger going one way and a cyclist going the other both shouted at each other to get out of the way, and narrowly avoided hurling each other into the murky, slow-moving waters of the canal [4, с. 75];

His murky brown eyes were displaying their ochre-coloured streaks... [20, с. 363].

Значення “хмарний, туманний” прикметник *murky* актуалізує з підкласом 17 [вогонь, повітря, вода, земля]:

A man had come into the room by the other door at the far end and was standing looking at me through the curiously brownish murky air [20, с. 163].

Наведемо схему, де в центрі зображено основні значення прикметників мікросистеми “темний”, а на периферії – їхні другорядні, метафоричні значення (див. схему 1).

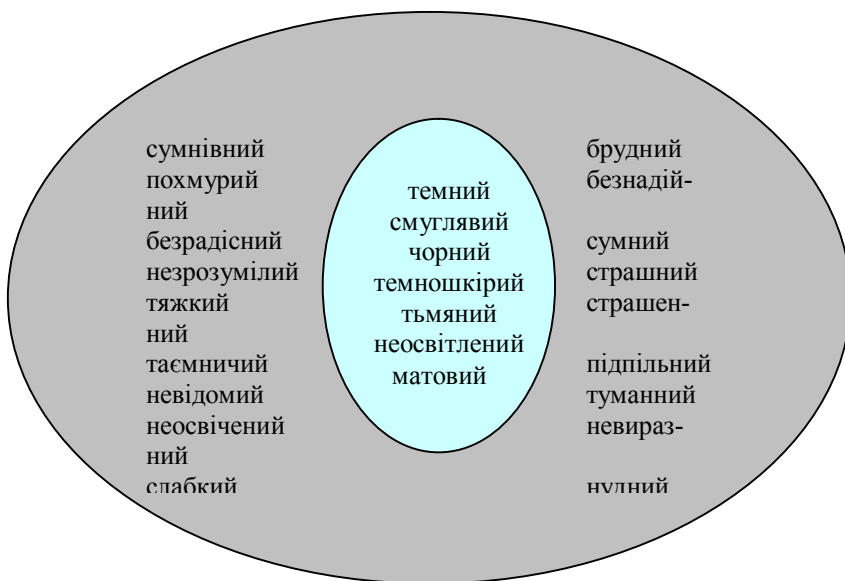

Схема 1. Семантична структура прикметників підгрупи “темний”

Зі схеми 1 бачимо, що в центрі семантичної структури розташовані прямі значення лексем підгрупи “темний”, тоді як переносні значення знаходяться навколо ядра. Співвідношення кількості прямих і переносних значень у мікросистемі “темний” дорівнює приблизно 3 до 1 з помітною перевагою другорядних значень.

У результаті проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Кожен з аналізованих прикметників підгрупи “темний” характеризується розгалуженою семантичною структурою з чис-

ленними переносними, іноді метафоричними значеннями. Спостерігаємо випадки, коли лексема вживається частіше не у своєму прямому, а в другорядних значеннях (прикметник *gloomy*).

2. Більшість із зафіксованих переносних значень прикметників підгрупи “темний” є оцінно маркованими (*сумний, гнітючий, страшний, нудний* тощо).

3. Якщо зобразити семантичну структуру підгрупи “темний” схематично, одразу помітно, що кількість другорядних значень, у яких вживаються досліджувані прикметники, значно більша порівняно з набором їхніх прямих значень.

У перспективі передбачається аналіз парадигматичних відношень між прикметниками підгрупи “темний” з урахуванням семантичної структури кожного окремого елемента підгрупи.

Таблиця 1

Тлумачення окремих прикметників зі значенням “темний”

dark	black	dim
1) темний; чорний 2) смуглявий 3) порочний; нечистий; сумнівний 4) безрадісний, похмурий, сумний 5) неясний, незрозумілий 6) безнадійний, тяжкий 7) таємничий, таємний, секретний, невідомий 8) неосвічений, некультурний, відсталий	1) чорний 2) темний 3) чорношкірий 4) брудний 5) похмурий, сумний, безнадійний 6) зловісний 7) злий, злісний, злобний 8) страшений, запеклий 9) твердолобий	1) тьмянний, неясний, погано освітлений 2) невиразний, туманний 3) слабкий 4) матовий, мутний 5) безбарвний, сірий, нудний
gloomy	murky	
1) похмурий, темний 2) понурий, сумний, похмурий 3) смутний, гнітючий	1) темний, похмурий 2) хмарний, туманний 3) понурий, похмурий	

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гладкоскок Л. Г. Інвентаризація лексичної мікросистеми „світлий-темний” в англійській мові / Л. Г. Гладкоскок // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна : зб. наук. праць / гол. ред. І. С. Шевченко. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – Вип. 64. – № 930 : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – С. 141–146.
2. Гладкоскок Л. Г. Парадигматичні відношення в лексичній мікросистемі „світлий” в англійській мові / Л. Г. Гладкоскок // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : наук. журнал / гол. ред. П. Ю. Саух. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 54. – С. 218–222.
3. Мюллер В. К. Сучасний англо-український словник / [В. К. Мюллер, М. Г. Зубков]. – Х. : Школа, 2003. – 1240 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. Adams D. Dirk Gently's Holistic Detective Agency [Electronic resource] / Douglas Adams. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
5. Adams R. Traveller [Electronic resource] / Richard Adams. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
6. Ballard J. G. Millennium People [Electronic resource] / Ballard J. G. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
7. Brookner A. Brief Lives [Electronic resource] / Anita Brookner. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
8. Burgess A. Earthly Powers [Electronic resource] / Antony Burgess. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
9. Byatt A. S. The Matisse Stories [Electronic resource] / Byatt A. S. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
10. Carter A. Nights at the Circus [Electronic resource] / Angela Carter. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
11. Deighton L. Billion Dollar Brain [Electronic resource] / Len Deighton. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
12. Drabble M. The Sea Lady [Electronic resource] / Margaret Drabble. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
13. Evans N. The Horse Whisperer [Electronic resource] / Nicholas Evans. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
14. Fleming I. Goldfinger [Electronic resource] / Ian Fleming. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.

15. Fowles J. The French Lieutenant's Woman [Electronic resource] / John Fowles. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
16. Golding W. Rites of Passage [Electronic resource] / William Golding. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
17. Greene G. The Human Factor [Electronic resource] / Graham Greene. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
18. James P. D. Children of Men [Electronic resource] / James P. D. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
19. McEwan I. Atonement [Electronic resource] / Ian McEwan. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
20. Murdoch I. The Sea, the Sea [Electronic resource] / Iris Murdoch. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.
21. Powell A. A Dance to the Music of Time [Electronic resource] / Anthony Powell. – Access mode : <http://www.truly-free.org>.

*Оксана Гриши
(Івано-Франківськ)*

КАТЕГОРИЗАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОГО НАФТОГАЗОВОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. На матеріалі англійської термінології нафтогазової промисловості розглянуто шляхи категоризації термінологічного простору. У процесі дослідження виокремлено базові категорії, що лежать в основі категоризації, та проведений аналіз їх ієрархічних взаємозв'язків.

Ключові слова: *термін, термінологія, термінологічний простір, категорія, категоризація.*

Аннотация. На материале английской терминологии нефтегазовой промышленности рассмотрены пути категоризации терминологического пространства. В процессе исследования выделены базовые категории, лежащие в основе категоризации, и проведен анализ их иерархических взаимосвязей.

Ключевые слова: *термин, терминология, терминологическое пространство, категория, категоризация.*